

Примітки:

1. Устав Одесского общества истории и древностей. — Одесса, 1839. — С. 1-2.
2. Отчет о состоянии и действиях Одесского общества истории и древностей. — Одесса, 1841. — С. 18.
3. Брун Ф. Одесское общество истории и древностей, его Записки и археологические собрания. — Одесса, 1870. — С. 27, 32.
4. Отчет императорского Одесского общества истории и древностей с 14 ноября 1890 г. по 14 ноября 1891 г. — Одесса, 1892. — С. 21.
5. Рукописи, принадлежащие библиотеке императорского Одесского общества истории и древностей. Выпуск 1: Рукописи церковнославянские и русские, документы и письма. — Одесса, 1910. — 88 с.
6. Маркевич А. Состав императорского Одесского общества истории и древностей в 1839-1902 гг. — Одесса, 1902. — С. 7.
7. Дложевський С. С. Одеський державний історично-археологічний музей. — К., 1927. — С. 3, 10-11.

О. Г. Топчієв

Доктор географічних наук, професор, зав. кафедрою Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

БІБЛІОТЕЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

З часів своєї появи бібліотекам притаманні краєзнавчі функції. Малі й великі, публічні й відомчі бібліотеки завжди представляють рідний край, свій регіон, свої міста у зібраннях масових та наукових видань, літературних пам'яток, різноманітних довідників і картографічних матеріалів. Краєзнавство і нині становить окремішній напрямок бібліотечної діяльності, роль якого в умовах незалежної України помітно посилилась, що взаємопов'язано з процесами етнокультурного й духовного відродження.

Блискучим прикладом глибоких краєзнавчих досліджень є діяльність працівників Наукової бібліотеки ОНУ по вивченню історії та культури нашого міста, яка започаткована легендарними "букіністами" С. М. Фельдманом і О. Ю. Ноткіною і яка організаційно оформлена у наукове товариство "Одесика" (керівник професор М. Ю. Раковський).

В сучасних умовах краєзнавчий напрямок бібліотечної діяль-

ності одержав новий потужний імпульс щодо свого подальшого розвитку. Йдеться про регіональну політику, яка нині чи не найбільш популярна в світі, про регіональні підходи, регіональний розвиток. Йдеться також про становлення потужного наукового напрямку і нової дисципліни університетської освіти — регіонознавства. Зрозуміло, що регіонознавство являє собою більш загальний підхід до вивчення свого краю — і за просторовими масштабами, і за цільовими настановами. Краєзнавство зберігає своє чільне місце у духовному житті територіальних громад різних рівнів і являє собою обов'язкову складову регіонознавства. Але вітчизняним науковцям і освітянам, засобам масової інформації та культури належить найближчим часом з'ясувати і сприймати ідеї регіонального розвитку, принципи і методи регіональної політики з метою їх організаційної та інформаційної підтримки, роз'яснення, пропагування для широкого загалу.

Регіональна політика набула надзвичайно широкої популярності в розвинутих країнах. Її мета — прискіпливий аналіз передумов і темпів соціально-економічного розвитку регіонів для упередження їх значної нерівності та своєчасної допомоги застійним і депресивним регіонам. В Європі активно функціонує Асоціація європейських регіонів, єдиним членом якої від України лишається Одеська область. На даний час в Україні інтенсивно формуються і утверджуються принципи й методи державної регіональної політики, яка посилить процеси децентралізації державного управління та демократизації.

Становлення регіональної політики у нашій країні розпочиналось на початку 1990-х років. У лютому 1991 р. за ініціативою Одеської облради в Одесі зустрілись робочі групи чотирьох областей — Кримської, Миколаївської, Одеської, Херсонської, — які прийняли рішення про розроблення концепції соціально-економічного розвитку регіону Українського Причорномор'я, що включав зазначені області. Концепція була розроблена протягом 1991-1992 рр., але її розгляд був ускладнений новим статусом Криму — Автономна Республіка Крим, і лише 5 травня 1995 р. Кабінет Міністрів України затвердив концепцію (постанова № 324) і доручив відповідним обласним адміністраціям і Кабінету Міністрів АРК розробити Програму соціально-економічного розвитку регіону Українсь-

кого Причорномор'я. Така робота була завершена протягом 1996-1997 рр. Це був перший досвід розробки і програм регіонального розвитку в Україні, ідеологами якої, крім автора даної статті, були П. А. Пузирний і В. П. Коровкін, які, на жаль, трагічно і передчасно пішли з життя.

Надалі були розроблені концепції і програми розвитку кількох інших регіонів України — Карпатського, Подільського, Поліського. Був проведений експеримент (1994) щодо розширення регіональних управлінських функцій для Донецько-Придніпровського регіону (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська області). Але ця змістовна й потрібна робота пригальмувалась внаслідок браку спеціалістів з регіонального розвитку в інших регіонах країни, а також недостатнього фінансування.

Регіональний розвиток багаторівневий. Поряд з власне регіонами (макрорегіонами), які об'єднують кілька сусідніх областей з подібними природними, економічними, і соціально-демографічними умовами, розглядають також обласні регіони (мезорегіони) та мікрорегіони — групи адміністративних районів, та великі міста.

Кожний обласний регіон розробляє відповідні програми й плани свого розвитку. На початку 2001 р. розпорядженням голови Одеської облдержадміністрації створена експерто-аналітична група з підготовки пропозицій щодо використання геополітичного, економічного і ресурсного потенціалу Одещини.

У 2001 р. Одеський міськвиконком сформував координаційну раду по розробці концепції і програми сталого розвитку м. Одеси на період 2002-2012 рр. Концепція соціально-економічного розвитку міста на даний час вже розроблена і затверджена рішенням виконкому (червень, 2002 р.).

На Одещині була здійснена одна з перших в Україні спроб визначення стратегії розвитку мікрорегіонів. Восени 1998 р. Кабінет Міністрів дав доручення Одеській облдержадміністрації на розроблення концепції і програми соціально-економічного розвитку Придніпровського регіону (9 адміністративних районів Одещини у Дунай-Дністровському межиріччі). Посилений інтерес уряду до Українського Придніав'я зумовлений проблемами розвитку єврорегіону “Нижній Дунай” та достатньо складними взаєминами України з Румунією та Молдовою у цьому регіоні.

Згаданий єврорегіон “Нижній Дунай” є новою формою міжнародного прикордонного співробітництва, яка набула значного поширення в Європі. Єврорегіон “Нижній Дунай” утворений у серпні 1998 р. як міжнародне договірне формування для посилення прикордонного співробітництва України, Молдови і Румунії та спільного розв'язання загальних проблем — соціально-економічних, етнокультурних, екологічних, міжнародно-правових і динамічного й збалансованого розвитку регіону нижнього Дунаю. До складу єврорегіону увійшли від України — Одеська область, від Молдови — повіт Кагул, від Румунії — повіти Бреїла, Галац, Тульча. Керують діяльністю єврорегіону його Рада та Робочі комісії. Зауважу, що на даний час в Україні функціонують вже чотири єврорегіони: Карпатський, Євро-Буг, Нижній Дунай та Верхній Прут.

Указом Президента України (№ 341/2001 від 25 травня 2001 р.) затверджена концепція державної регіональної політики, і Кабінету Міністрів України поставлене завдання забезпечити її реалізацію. Зокрема, в указі наголошується зростання нерівності соціально-економічного розвитку регіонів і посилення розривів щодо соціального забезпечення громадян у різних областях. Така тенденція соціально-економічного розвитку країни є небезпечною і потребує державного регулювання методами й механізмами регіональної політики. Головною метою державної регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та місцевого самоврядування.

Останніми роками спостерігається поступальний рух до реалізації державної регіональної політики. У 1997 р. прийнята постанов Кабінету Міністрів “Про розроблення проекту Генеральної схеми планування території України”. Прийнятий відповідний Закон України (7.02.2002 р.) “Про Генеральну схему планування території України”.

Указом Президента України (№ 966/2000 від 8 серпня 2000 р.) створена Комісія з питань адміністративно-територіального устрою України як консультативно-дорадчий орган при Президентові України, до складу якої включено і автора цих рядків. Основними завданнями комісії визначені:

- узагальнення та аналіз пропозицій щодо внесення змін до системи адміністративно-територіального устрою України;
- підготовка пропозицій щодо приведення у відповідність з Конституцією України мережі сільських поселень та селищ міського типу, а також системи рад у населених пунктах;
- вивчення можливостей проведення укрупнення сільських територіальних громад та внесення відповідних пропозицій;
- вивчення зарубіжного досвіду формування системи адміністративно-територіального устрою та розв'язання проблем у цій сфері;
- підготовка та експертиза проектів нормативно-правових актів з питань адміністративно-територіального устрою.

Зрозуміло, що адміністративно-територіальний устрій країни повинен бути максимально узгоджений з її регіоналізацією і слугувати основою для вираженої регіональної політики.

Важливою складовою державної регіональної політики стане видання Національного атласу України, передбачене відповідним указом Президента України (№ 574/2001 від 1 серпня 2001 р.). Це значна за обсягом і надзвичайно важлива і складна справа, що буде виконуватися протягом 2002-2004 років. Кабінет Міністрів невдовзі затвердить Державну програму підготовки та видання Національного атласу України, в межах якої буде розроблена й надійна база даних у формі національної геоінформаційної системи, яка стане надійною основою для реалізації державної політики та вдосконалення адміністративно-територіального устрою країни.

У системі вищої освіти і науки України формується новий напрям — регіоназнавство. У закладах вищої освіти вводяться нові курси з питань регіонального розвитку, регіональної економіки, регіональної політики, геополітики й геоekonomіки, управління розвитком регіонів і міст, геомаркетингу й геоменеджменту. Прийшов час активного включення у цей процес і наших бібліотек, в першу чергу, наукових і провідних. Регіоназнавство, проблеми й перспективи регіонального розвитку повинні стати до шерегу найбільш

актуальних і важливих тематичних розділів у життєдіяльності Наукової бібліотеки нашого університету, черговий ювілей якої всі ми святкуємо у ці дні.

Ф. О. Самойлов

Кандидат історичних наук, зав. кафедри нової та новітньої історії ОНУ ім. І. І. Мечникова

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ПОПОВНЕННЯ ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В 1865-1884 рр.

*(За матеріалами Державного архіву
Одеської області)*

У виданнях, в тому числі й новітніх, присвячених історії Одеського університету, багато питань щодо минулого Наукової бібліотеки цього відомого учбового закладу лишилися поза увагою дослідників [1]. Проте у фондах Державного архіву Одеської області [далі — ДАОО] збереглося чимало документів, з яких можна довідатися про деякі маловідомі сторінки історії університетської бібліотеки. Фонди Канцелярії Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора, Одеської міської думи, Рішельєвського ліцею, Новоросійського університету, Канцелярії попечителя Одеського учбового округу містять цікаві відомості про різні джерела придбання книжок для бібліотеки, про обсяги державного фінансування, матеріали до звітів про її діяльність тощо.

Перетворення в 1865 р. Рішельєвського ліцею в Новоросійський університет зумовило висунення підвищених вимог до головного учбово-допоміжного підрозділу нового учбового закладу — бібліотеки. При комплектуванні її фондів був збережений принцип, за яким вирішальне слово щодо поповнення бібліотеки лишалося за кафедрами. Аналіз рапортів завідувачів кафедр університету за травень 1865 — січень 1866 рр. з вимогами придбання величезної (за масштабами ліцею) кількості книжок [2] свідчить про те, що бібліотека в тодішньому її стані, не могла достатньою мірою забезпечити нормальні умови для проведення учбового процесу.

З перших же днів, у відповідності з потребами кафедр, через комісіонерів почалася виписка книжок як вітчизняних, так і зарубі-